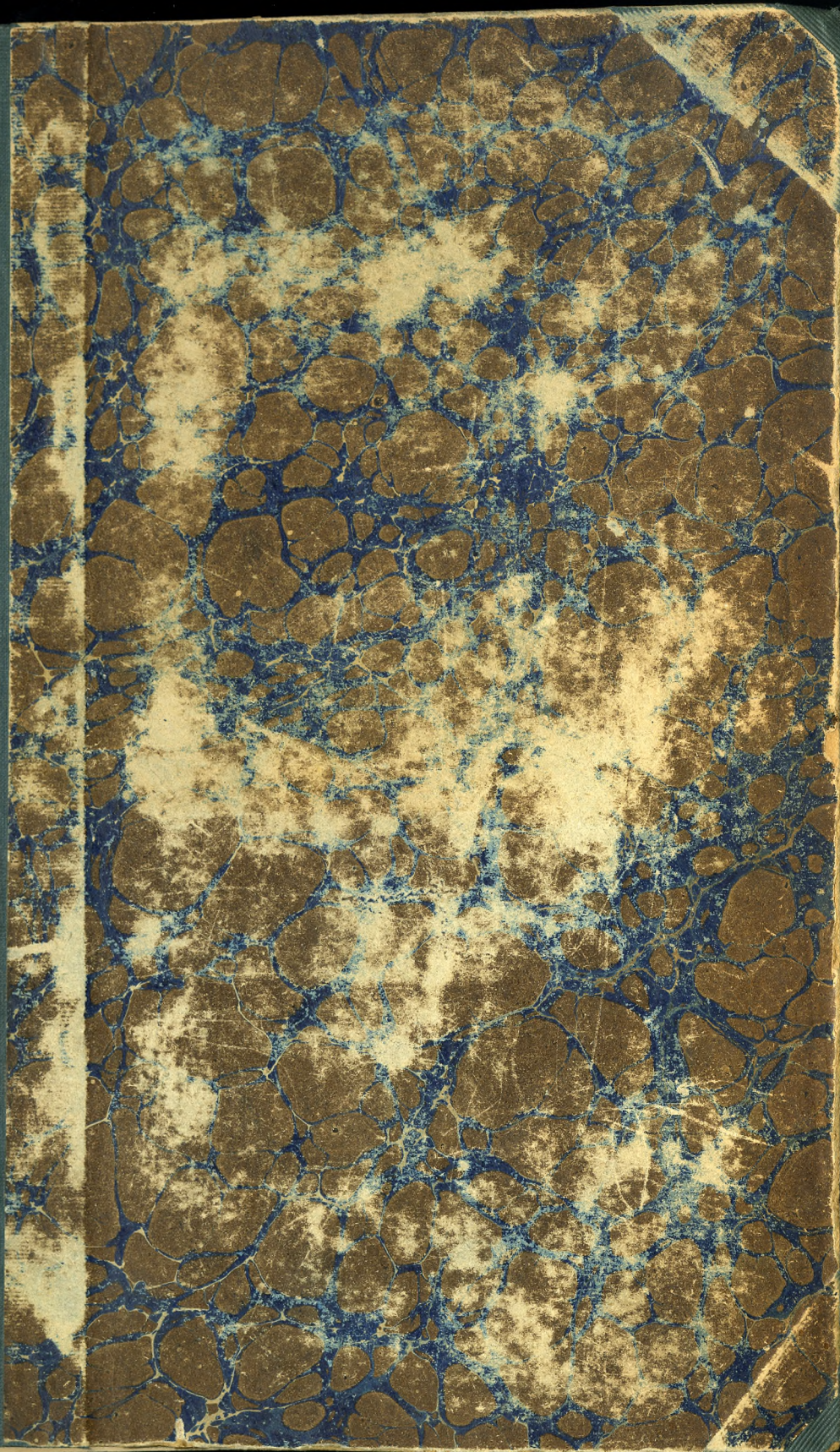

Politikai
röpiratok.

138.

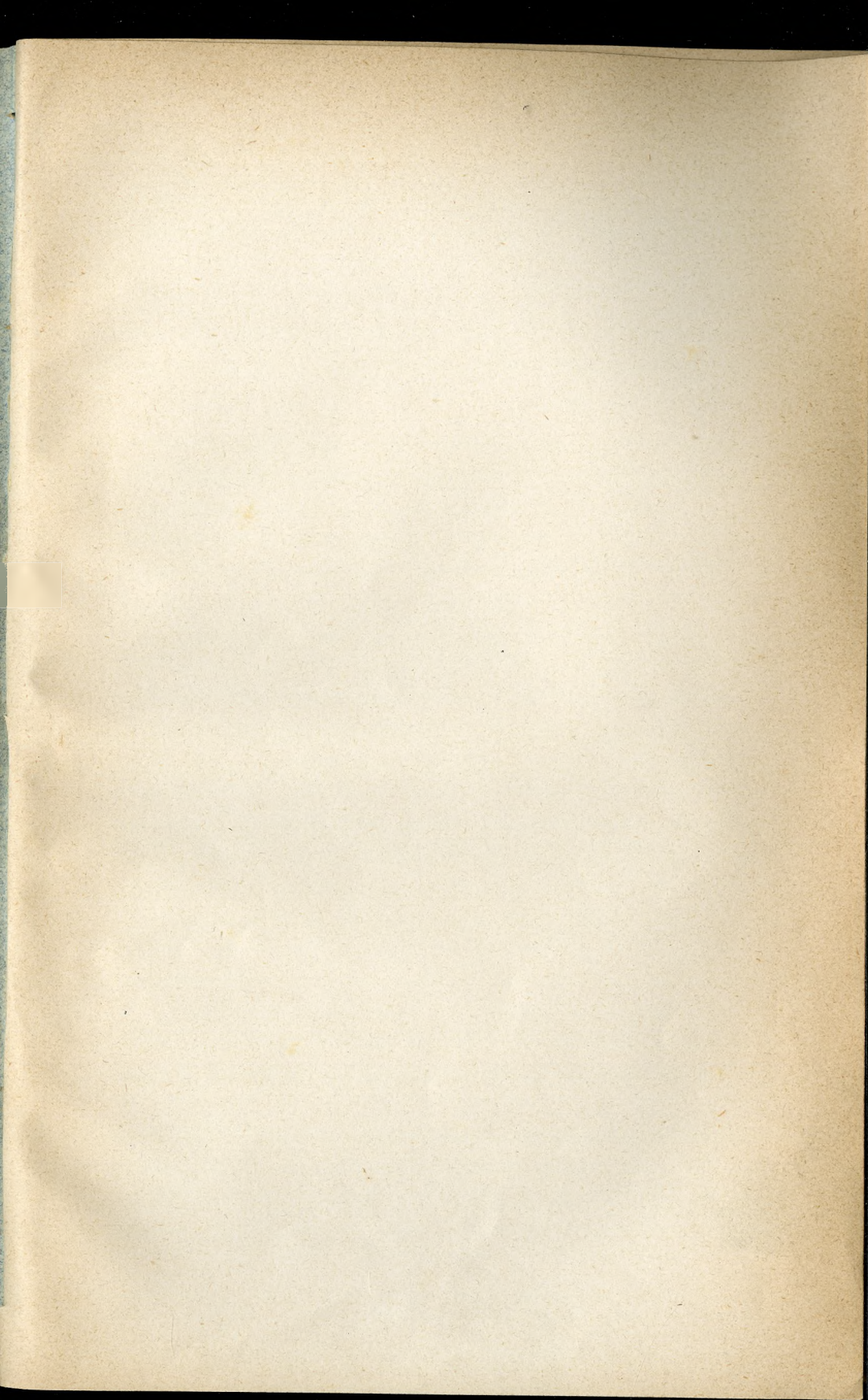
138
1216

MAGYARORSZÁG
PÉNZÜGYI ÉS KÖZGAZDASÁGI
HELYZETÉRŐL
S ANNAK
ORVOSLÁSÁRÓL.

IRTA
BUKOVINSKY GYULA,
LOVAG.

10

BUDAPEST,
RUDNYÁNSZKY A. KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.
1879.

1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Általános a panasz a nagy terhek miatt úgy a magán- mint a közéletben. Az adózók panaszzolják, hogy az adó túlhaladja fizetési képességöket, a pénzügyi közegek ezt nem veszik tudomásul, hanem teljesítik behajtási kötelelességöket. A tulnyomó párt a törvényhozó testületben vonakodik új terheket megszavazni, mert, ugymond, ugyis mértéken felül vagyunk terhelve; mások arról panaszzkodnak, hogy a vasutak kelleléténel több költséget vetnek ránk; ismét mások a honvédek állományát kívánják leszállítani; a többség azt mondja: a ki állam akar lenni teljesítse kötelmeit. De mind ez összevéve nem eszköz a helyzet javítására. Vannak országok, melyek népességre és földterületre nézve Magyarországhoz hasonlítva sokkal nagyobb adót és adósságot birnak el s amellet virágzanak. Ismerje fel kiki a kutforrásokat, melyekből él, melyekből adósságait fizeti, de új adósságokat csinálni a régiek törlesztése végett, úgy a magánosokra mint az államra végzetes dolog.

Nagybritanniának tőkéje: a gyarmatok, a kereskedelem és az ipar; Franciaországé ugyanaz; Németalföldé a gyarmatok s a kereskedelem; Belgiumé az ipar; Magyarorszáé a föld, ez a roppant ki nem merített kincstár, ez a kővér fekete anyaföld, mely oly bő tápot nyújt gyermekeinek: buzát, bort, dohányt, lovat, szarvasmarhát, sertést, juhot, halat, aranyat, ezüstöt, rezet, ónt, vasat, sót, szenet, gránátot, opált stb. — Miként bánnak vele, s miként kellene azt kezelni, arról akar

értekezni jelen cikk. Kezeljétek máskint s tiz annyit fog jövedelmezni.

Chinában minden évben az első barázdát vonni, legfőbb tisztessége a császárnak, ki 450 millió alattvaló felett uralg. Angliában, Franciaországban, Németalföldön, Belgiumban, Poroszországban a legolesóbb s legkönnyebb hitelnek örvend a föld, s Magyarországbán, melynek talaja terjedtebb és sokkal jobb mint mindezen országokban, mily szomoruan megforditva mutatkozik e viszony. Amazokban a földnek hitelt adnak 32—36 évre, a kölcsönző fizet 7—8°/_o-ot évenként s ezen törlesztési kamatokkal a jelzett időhatár alatt a kölcsön ki van fizetve. Midőn a kölcsön ¹/₄ része törlesztve van, az adós új kölcsönre tarthat igényt; szintugy a kölcsön felének s három negyedének lefizetése után. Tán azt mondja valaki, hogy a magyarnak erre nincs pénze; de hát az elszegényedett Lengyelország az orosz uralom alatt bir ilyen intézettel — a magyar is birhatná. Hitel rövid határidőre — váltóra, folyó számlára — nem csak nem alkalmas mezőgazdaságra, de egyenest romlására vezet. A mezei gazdaság körül igen gyakran oly kiadások tételére van szükség, melyek csak évek mulva jövedelmeznek; ha roszt évek következnek egymásra, midőn visszafizetések alig lehetségesek s a gazdának váltók nehezedenek nyakára, akkor egy csapással elbukott s ugyanaz történik vele, ha uzsorások kezébe került. Azért oly államokban, hol a földhitel jól rendezett viszonyok közt létezik az intézetek mostoha éveken, gyakran három évig is, a hátralékokat csak formaszertint szorgalmazzák, a bekövetkező jó esztendő bőven pótolja az elmaradást.

Hogy a magyar pénzügyön segítve legyen, nem kell a földmivelést emelni, hanem megmenteni. Egy huszadrésze azon összegnek, melybe a vasutak kerültek, legyen a föld javára forditva s három év mulva e pénz gazdagon fog gyümölcsözni. Tiz év után a vasutaknak nem lesz szükségök subventióra és a deficitnek hire sem lesz.

Átmenve a részletekre :

- 1) Első sorban nélkülözhetlen egy önálló, kizárólag földmivelési s tapasztalt szakértő miniszter.
- 2) Magyar földhitel társulat kizárólag a mezei gazdaság számára.
- 3) Általános reformok a föld munkálása, szőlőgazdaság s bortermelés, dohánytermelés és kezelése, birkanyirás, sójövédék és kezelés körül.
- 4) Gazdasági iskolák ispánok és első béresek kiképzésére.
- 5) Czélszerű commassatio lépcsőnkinti eszközlése.
- 6) Jó telekkönyvek behozatala.
- 7) Közlekedési eszközök szaporítása országutak és vízcsatornák által.
- 8) Nagyobbszerű erdőültetés.
- 9) Reformok a vasiparban.

I. Miniszter.

Majdnem minden országban a ressort élén egy önálló földmivelési minisztert látunk csak Magyarországon nem, ámbár éppen ez van hivatva, akár szántóvas alá tartozó nagy területű talajánál, akár földrajzi fekvésénél fogva Európában első és leghatalmasabb termelőként szerepelni. Számszerint, mint tudjuk, a földmiveléssel foglalkozó honpolgárok legnagyobb részét teszik a lakosságnak, s az adó legtetemesb része közvetve vagy közvetlenül e nemes polgári hivatás köréből származik. Más miniszterialis ressortok könnyebben férnek össze egymással mint a földmivelési. A magyar mezei gazda annyira le van kötve földjéhez, ez annyira felemészti minden idejét, hogy e hivatásán kívül egyéb foglalkozásra rá nem ér, a miniszternek pedig elejétől annyi teendője s teremteni valója lesz, hogy kénytelen leendő földes gazdákat egész éven át folyton figyelmes szemmel kísérni.

II. Magyar földhitel társulat kizárólag a mezei gazdaság számára.

Az intézet neve volna: „Magyar földhitel társulat.“

Teendői:

- a) Pénzbeszerzés.
- b) Társulati tagok gyűjtése.
- c) Záloglevelek kibocsátása és biztosítása.
- d) Az intézet igazgatása.
- e) A záloglevelek törlesztése, szelvények kifizetése, számvitel a társulat bevételeiről és kiadásairól.

a) *Pénzbeszerzés.*

Az intézet alapítására szükséges pénzt háromféle uton lehet beszerezni:

1. Magános előkelő honfiak által;
2. A kormány részéről adandó kölcsönrel;
3. Tőkepénzesek consortiuma által.

Az alaptőkére 8 millió forinttal be lehet érni, de minél nagyobb lesz az, annál gyorsabban fog felvirágozni az egész ország. Számba vehető itt a hazafiui készség is, mely Magyarhonban már sok halhatatlant alkotott, eszerint biztosan várható hogy ez a szerfelett fontos és jótékony hatású intézmény a nemzetnél pártfogást fog nyerni annyival inkább minthogy az nem lesz más mint ideiglenes de biztos tőkeelhelyezés. Azonban, számba véve a jelen nehéz pénzügyi helyzetet, hol minden magántőke bátortalan új beruházásokkal szemben, s hozzá van szokva a vasuti részvényekhez, praktikusabbnak látszik nekünk hogy igénybe vétessék a vegyes magán- és kormánytőke mint kamatozó kölcsön.

A szükségelt tőke így oszlik fel: Feltéve hogy az intézet eleinte 100 milliót kölcsönöz a földmivelésnek.

1) Házbér a Budapesten székelő főigazgatóság és a fiók igazgatóságok (eleve 2 megyére egyet számítva) helyiségeiért, továbbá hivatalnoki fizetésekért . . . , . . .	500,000	frt.
2) Az első szelvény beváltására 2 félévi részletben	4.000,000	„
3) Az első $\frac{1}{36}$ -odrészrt tevő, törlesztés végett kihuzott záloglevelek beváltására 2 félévi határidőben	2.800,000	„
4) 6 ^o kamat a 8 millió kölcsönért	480,000	„
Összesen	7.780,000	frt.

Ez a 8 millió forintnyi kölcsön 6-os kamattal kölcsön vétetik a magyar főnemességtől, a magasb klerustól és honpolgároktól egészben vagy részben, a többit a magyar kormány kölcsönzi. Azok kik az alaptőkéhez járultak addig mig ez visszafizetve nem lesz, jogosulttak az intézet üzleti menetét ellenőrizni és a tiszta jövedelemben részesülni 15 éven át, azonkívül neveik megörökítettnek az alapítási okmányban s bevésésnek egy ércz lapra mely ez intézet nagytermében a falba helyeztetik.

Az intézetnek teljes önkormányzattal kell birnia, különben eltéveszti célját. A kormány felügyeletet gyakorol egy magasb hivatalnok által az üzlet rendes menete felett.

b) Társulati tagok és intézetigazgatók.

Bárki legalább 100 hold földet bír s kölcsönözni kíván az intézettől jogositva van erre minden időben és a lehető legrövidebb határidő alatt birtoka valódi értékének $\frac{2}{5}$ -odrésznyi erejéig. Ezzel a társulat tagjává lesz. Értéknek csupán a föld és az erdő tekintetik. A holt-kéz birtokosai szintén vehetnek fel kölcsönt, de nem lehetnek tagokká, kivéve pénzbeli viszonyokra nézve.

c) *Biztosítás és záloglevelek kiállítása.*

Azon okmányban melynél fogva valaki belép a társulatba s elfogadja a kölcsönt, az ily új tag jót áll vagyoniával valamennyi záloglevélért általában. A kölcsönnek biztosítva kell lennie elsőhelyi betáblázással, anélkül nem adatik kölcsön. (Azon államokban hol ilyen intézet létezik, az első helyen betáblázott magán hitelező ezt átengedi a földhitel társulatnak.) Az intézettől kölcsönözni kívánó elmege saját vidékének két előkelőbb birtokosához, kik meglehetősen rendezett vagyoni helyzetét és becsületes jellemét ismerik. E két szomszéd legyen mindenik körülbelől akkora földbirtoknak ura mint a kölcsönző, legyenek mindketten tagjai a társulatnak és írják alá a kölcsönző beadványát a fiók intézethez, mely iratban a kölcsönért folyamodik, kimutatván birtoka értékét, s ott hol rendezett telekkönyvi intézmény nem létezik, a társulat saját közegei által eszközölteti a becsülést a kölcsönző költségén.

A záloglevelek előmutatóra szólnak. A birtok, melyre betáblázvák megneveztetik. Kiállítatnak 5000, 1000, 500, 200, 100, 25 ezüst forint erejéig író-hártyán, számozva azon könyv folyó számával melyből kivágattak. A szelvények ugyan azt a számot viselik, félévenkintiek, 18 évre kiállítvák, mely idő lefolyása után az intézet ujakat ad ki. Azon könyvek, melyekből a záloglevelek már kivágattak a pénzszekrényben tartandók a huzások után eszközözendő igazolás végett, vajjon a kimetszéssel összeűtnek-e. Ha valamely záloglevél elveszett, a vesztes bejelenti az esetet az igazgatóságnak mely a vesztes költségén az esetet a hivatalos és két fővárosi lapban kihirdeti s ha egy év lefolyása alatt a záloglevél elő nem kerül, akkor törlesztetik s a főigazgatóság a vesztesnek másodlatot bocsát ki róla.

d) *Az intézet igazgatása.*

Az intézet elnökét a kormány nevezi ki. Magyarország felosztatik kerületekre, eleinte két megye tesz egy kerületet,

később minden megye kap egy fiók igazgatóságot. Ki legalább 100 hold földet tulajdonjoggal bir, választó. A megyebeli választók összesége 12 bizalmi férfit választ kebeléből. A két megye által választottak egy általuk meghatározott helyen egy elnököt választanak, ki azonban nem bir szavazattal. A többség kijelöli a fiók igazgatóság székhelyét valamely megyebeli városban, azután a fiók igazgatóság személyzetét: 1 titkárt, 1 könyvvezetőt, 1 pénztárnokot, 1 levéltárnokot, 1 irtókat. A titkár a fiókhivatal főnöke, A választók végre maguk közül 9 fiókigazgatósági tanácsost választanak. Ezek képezik és vezetik a tartományi igazgatóságot. Valamennyi megyék ilyes tanácsosai összegyűlnek a fővárosban s maguk közül választanak 24 főigazgatósági tanácsost, kik a főigazgatóság választmányát, a társulat képviselőségét és végrehajtó közegét képezik, (a főigazgatóságba belépett tanácsosok helyére pótválasztások történnek a megyékben) és „a társulat főigazgatósága“ czímet viselik. A 24 tanácsosok maguk közül előlülőt választanak, továbbá a főigazgatóság hivatalnoki karát; titkárt pénztárnokot, könyvvezetőt stb., helyiséget fogadnak a főigazgatóság számára, meghatározzák a tartományi igazgatóságok helyiségeinek házbérét, az előlülő nem szavaz. A 24 választmányi tanácsosok legyenek értelmes és feddhetlen férfiak s földekben legalább 100.000 forint értékű birtokosok, minden általuk történetkért a társulatnak vagyonukkal felelősek, ugy a törvényszéknek személyökkel is. Az így választott tanácsosok egy évig működnek, azután társulati közgyűlés hivatik össze. A vidéken 9 fiókigazgatósági tanácsost választanak a vidék székhelyén. Az összes vidéki tanácsosok összegyűlnek az ország fővárosában s keblökből 24 főigazgatósági tanácsost választanak. Az új vidéki és főigazgatósági tanácsosok 3 évig hivatalnoknak, azután ismét választ a közgyűlés. Az első választásnál kinevezett hivatalnokok, titkárok, pénztárnokok stb., véglegesen megmaradnak, ha hibátlanok voltak, minden esetre csak fegyelmi vizsgálat utján bocsáthatók el s ebben a kor-

mánybiztos, az az elnök, szintén szavaz. Új tisztviselőket megüresedett állásokra a vidéki igazgatóságok maguk neveznek ki; ezek és a főigazgatóság tisztviselői egy testületet képeznek az előleptetésre nézve. A tisztviselők szolgálati határa 35 év, fizetésök 10 százaléka levonatik a nyugdíj-pénztár részére, a nyugdíj az utoljára huzott fizetéssel egyenlő. Az özvegy, férje halála után a nyugdíj felét huzza, kiskoru árvák $\frac{1}{3}$ -dát, kiskoru árvák kik anyjokat is elvesztették, a nyugdíj $\frac{2}{4}$ -dét huzzák, de gyámjok egyike lesz az intézet tisztviselőinek. Ha a tisztviselő 10 évi szolgálat után hal meg, akkor özvegye és gyermekei $\frac{1}{3}$ -dát kapják az utolsó fizetésnek melyet huzott, 17 évi szolgálat után annak felét, 25 év után $\frac{3}{4}$ -dét a fenjelzett szabályok szerint.

A főigazgatóság választmánya 12 főigazgatósági tanácsosból alakul össze; közülök egy az előlülő ki nem szavaz, ezek önállóan működnek elnök nélkül fél évig egy huzomban, a másik félévben más 12 tanácsos hivatalokodik. A vidéki igazgatósági tanácsosok, mindég hárman egyszerre, 4 hónapig működnek, ez időre kapnak egyenkint 1000 forintot; a főigazgatósági tanácsosok félelvi hivatalkodásukért kapnak 4000 forintot, az elnök (kormánybiztos) 12000 forintot, és azonkívül nyugdíjképes. A vidéki igazgatóságoknál a titkár 2500 ftot huz, a pénztárnok 2200-at (biztosítéki összeget kell lennie melytől 5% kamatot kap), a könyvvezető 2000-et, a levéltárnok 1200-at, az irnok 1000-et, a hivatalszolga 400-at.

e) *Záloglevelek törlesztése, szelvények fizetése, s a társulat egyéb kiadásai s bevételei.*

Minden félévben a forgalomban levő valamennyi záloglevelek $\frac{1}{72}$ -edrésze nyilvános sorshuzás utján a sorskerékből kivonatik és névszerinti értékben (al pari) folyó pénzben kifizettetik. A szelvények szintén félévenként fizettetnek, 4 százaléka ezüstben. A társulati tagok a köteles részfizetéseket az

év két határnapján teljesítik, pontosság hiányában, büntetésül a mulasztásért mérsékelt százalék számíttatik fel, végrehajtás esetében hozzá járulnak a törvényszéki és bizományosi költségek. A társulat oda kölcsönzött pénzéért 8¹/₂-ot kap, 6-ot kamat fejében, 2-öt mint törlesztési kamatot 100 forint helyett a kölcsönvevő kap 90-et. A tiszta haszon feleslegéből minden 10-dik évben fordíttatik: ¹/₃, a tartalékalap gyarapítására, ¹/₃, egyszerű saját házak építésére a vidéki igazgatóságok számára és a fővárosban székelő főigazgatóság palotájára; másik fele új kölcsönökre fordíttatik, elzálogolt birtokok ebből értékek felerészéig kaphatnak kölcsönt. A tőke 36 év multával ki lesz fizetve. A közgyűlés csak a kormány helybehagyása mellett tehet változást az alapszabályokon.

III. Általános reformok a föld művelése, a dohánytermelés és kezelés, a borászat, birkanyírás, sókezelés körül.

A szántóföldek művelése, kevés nagybirtokokat kivéve, Magyarországon még gyermekpólyában van. A mezei gazda a magyar földnek közmondásba átment erejében bizakodik; számtalan helységeket láttam, hol a trágya magas halmokban fekszik benn a faluban vagy uton útfélen, de a földekre hordani azt, senkinek sem jut eszébe, és a szántóföldek epednek táp után; egyedül a pacsirták trágyáznak. Láttam nagyobb gazdaságokat, hol a birtokos számos kifűntetéseket mutatott fel különféle hazai gazdasági kiállításoktól, gyönyörű fényűzési lovai állottak ólaiban, munkás lovakat pedig csak néhány erőtlen s rozsul táplált párt használt, 4000 holdnyi egytagu birtokán 16 ökre volt; a talaj könnyű földből állott, a paraszt gazdák a magukét 2 gyöngye ökörrrel műveltették, az urnál pedig négygyel szántottak. Kérdésemre: mért teszi azt? azt válaszolta, hogy urasághoz nem illik másképen, Repeze és buzavetés együtt diszelgett stb. Ily viszonyok léteznek

többé kevésbé általánosan. A birtokok nagyobb része haszonbérbe van adva, ez aztán igazi vandál gazdálkodás! A haszonbérlő egyedüli iparkodása kimeríteni a földet s aztán ott hagyni. Észszerű gazdászattal bíró országokban nem adnak földet haszonbérbe bárkinek ki pénzzel áll elő, kell hogy ismerjék mint jó mezei gazdát, aztán a jószágot bérbe adják tavasszal, bevétve, s a bérlő is ugy köteles azt visszaadni a bérlet megszűntével. Továbbá rendszerint 12 évre vagy hosszabb időre adatik ki a föld úgy, hogy a bérlőnek érdekében fekszik jól bánni vele, ha belőle hasznot akar húzni, ha gazdálkodásával meg van elégedve a birtokos, meghosszabbítja neki a bérletet. Szerződésileg köteleztetik bizonyos meghatározott forgatásra a gazdálkodásban, szintugy ki van kötve mennyit hagyjon ugarnak, mennyit trágyázzon stb. Ha nem csépelnek másodizben, akkor a pelyvát s egyéb hulladékot takarmányra fordítják, a szalmával gondosan bánnak. Ott hol a gazdaságban sok a szarvasmarha, csak a fiatal csorda szaporodására számítanak, s be van bizonyítva, hogy a tehén teje esztendőn át többet fizet mint a tehén értéke kitesz.

Egész Európában Magyarország bírja a legjobb földet dohánytermelésre; ő most is a legnagyobb termelő, de tiz annyit birna termeszteni s a kormány háromszor annyi jövedelmet huzhatna belőle mint most. Jelenben így áll a dolog: Dohányt csak egy bizonyos osztálya az embereknek termeszt, olyanok t. i. kik tudnak magukon segíteni, midőn azt akarják, hogy a kormány az ő leveleiket mindég az I-ső osztályba sorozza; értenek hozzá, mikép kelljen leveleik másik felét félre dugni s tél idején szabad kézből csempészve eladni a fogyasztóknak, ez okból a tisztességes becsületes gazdák nem versenyezhetnek ezen osztálybeliekkal. E mellett sajátságos jelenség az, hogy Ausztria-Magyarországba a belföldinél sokkal alábbvaló dohány csempésztetik be tömegesen mi által a magyar pénzügy nehéz károsodást szenved. Európa minden államai helyesen cselekedhetnek, ha a dohánymonopoliiumot fen-

tartják — csak Magyarország nem. A dohánytermelést egészen szabaddá kellene tenni holdankinti megadóztatás mellett; a természetőnek legyen szabad leveleivel azt tennie a mit akar tud ő majd utat nyitni árucikkének, a földművelési miniszter gondoskodjék csupán eleinte jó vetőmagról. Senki a világon, Amerika sem, mely sok millió értékű dohánylevelet szállít Angliának, Francia, Német és Oroszországnak nem fogja kibírni Magyarországgal a versenyt s kénytelen lesz neki engedni át az első helyet. Egyuttal a magyar kincstár nélkülözheti a drága pénzügyi igazgatás egy tetemes részét.

A ki valaha megfigyelte mily nagy gondossággal dolgoznak és trágyáznak Szászshonba a szőlőhegyekben, mikép Würtembergben a Nekkar folyó mentén puttonokban hordják a hegyre naphoszszant a trágyát s mit kapnak jutalmul e nehéz munkáért oly savanyu italt, minőt a magyar földmives vonakodnék bornak elismerni, az át fogja látni, hogy Magyarország egy kissé gondosabb és észszerűbb eljárás mellett, valamint a dohánynál láttuk, ugy borával is az európai főhatalmat magához ragadhatja jelesen közép és Észak-Európában. Finom asztali bor, melyet Magyarországbán a koreszmában 20 krjával szolgálnak fel, egy oly palaczkot Némethonban a termelés helyén, például a Rajnavidéken 2 tallérért adnak. Oly bősége nemes borfajoknak mint a tokaji, ruszti, budai, karlóczai, egri magyaráti, visontai, somlai, villányi, ménesi stb. sehol sem találtatik másutt, ánde reformokra van szükség a termelésben, kezelésben és kereskedésben. Franciaország 50 millió akó bort termeszt, Magyarhon színt amnyit, de nem egy magyar bor faj a nehéz vörösökből Franciaországba vitetik s a piacra kerül francia bélyeggel ellátva. Vannak több francia megyék, melyek nemes faju gyümölcs, finom olaj, mandola selyem stb kivitele mellett, 200 millió frank értékű borkivittelt tudnak kimutatni. Ha Magyarország ezt a fokot el nem érheti, de legalább megközelítheti. A reform e mezőn nagyon is szükséges, csak ez egekért olyan nem, minőt a wiesbadeni

Braun Károly „Tokaj és Jókai“ czimű könyvében a magyaroknak javasol s fájdalom sikerrel, t. i. hogy a bort meg kell ölni melegítés által. Oly borokat minők a szász vagy porosz borok, jó lehet megölni, azok ezzel nem vesztenek semmit, sőt talán nyernek, de magyar borokat, melyek idő haladtával mindig csak nyernek értékben, azokat megölni valódi bűn. A magyar boripar reformja csak a franczia modor szerint eszközölhető s ez is csak a csekélyebb fajok és évfolyamokra nézve. A csekélyebb portékánál szükséges hogy mindig egyazon erővel, ugyanazon illattal birjon, akkor nevet fog szerezni magának a kereskedői világban. A franczia borkereskedőnek bel- vagy külföldi vevője azt írja küldjön neki e vagy ama fajta borból, melyet évek óta ismer, és megkapja. A kereskedő, ki magyar bort vesz, kénytelen költséges utazást tenni s időt veszteni, a borokat megkóstolni s csak akkor veheti meg nyugodtan.

Só. Tekintve a roppant tenyésztést és kivitelt melyet Magyarország a szarvasmarhák, sertések, birkák nevelése és hizlalása körül kifejt, szerfelett fontos körülmény az, hogy a hizlalás tartama lehetőleg rövidtessék. Ezt leginkább a só mozditja elő. A nevezett állatok mindnyája szerfelett szereti a sót, mely kedvező befolyást gyakorol egészségére, étvágyára, vérmérsékére és jókedvére s a hizlalás idejét hihetetlen mérvben rövidíti. Azért is felette kívánatos hogy a legolcsóbb fajta só az u. n. marhasó a lehető legcsekélyebb áron árusíttassék, a mennyiben itt a bevétel csökken azt a hizlalt állatokra vetett adó háromszor hozza be. *)

Végül megjegyzendő mennyire megfoghatlan, daczára a legkedvezőbb körülményeknek, czukor- és gyapjuszövő gyárak hiánya Magyarországhan.

*) A magyar gyapju termelő mintegy 20 %-al kevesebbet kap gyapjáért a hiányos mosás miatt, vagyis mosás hiánya miatt, mert a helyett hogy mosnák a birkákat, csak úsztatják

IV. Gazdasági iskolák ispánok és első béresek kiképzésére 2 évi tanfolyammal.

Derék ispánok és első béresek igen fontos tényezők a gazdaságban, fontosabbak még mint hadseregben a jó altisztek. Magyarországbau azok a természet gyermekei — naturalisták.

Ilyen iskolákat, kezdetben legalább minden megyében egyet kell felállítani, később azokat lehetőleg szaporítani. A kormány adjon e célra mintegy 400 hold földet melyet a tanítványok személyesen művelnek. Az iskola élén álljon egy eléggé művelt, tapasztalt mezei gazda, mellette 2 tanító kik gazdasági vegytant, kézműtant (technológiát), állatismét, növénytant, ásványtant, gazdasági elemi könyvvitelt és építészetet adnak elő. A belépő tanítvány ne legyen fiatalabb 15 évesnél sem idősebb 18-nál. Az iskola tartsa fen magát saját jövedelméből. A gazdaság minden ága legyen itt kicsiben képviselve. A földművelést czélszerű forgatás mellett kell üzni, a kis erdő rendes évi vágás mellett kezelteik. Legyen továbbá rét széna csinálásra, gyümölcsös és zöldségkert, faiskola, méhészet, haltenyésztés, dohánytermelés, szőlőkert, majorság, ló-, szarvasmarha-, juh-, sertés- és baromfi-tenyésztés, len- és kender termelés. Az állatok mind földél alatt tartassanak s a trágya őszszel és tavasszal gondosan vitessék a földekre.

V. Czélszerű tömegítés (commassatio) behozatala.

A gazdaságban nagyon fontos a jó tömegítés. Be van bizonyítva hogy a gazdasági épületektől nagyon távol fekvő telek saját művelési költségét sem hozza be. A hibás commassationának kell tulajdonítani első sorban azt a Magyarországbau észlelhető bizonyos ellenszenvet a munka iránt. Hogy trágyát kivigyen a mezőre, arra nagyon távol fekszenek a szántóföldek ugy hogy a földművelő legfelebb háromszor napjában képes

szekerével megfordulni, azért azok a földek soha sem trágyáztatnak és majdnem semmit sem hoznak be.

A mi a tanyákat illeti, azok nagyon kényelmes lakhelyei a betyároknak, de legfőbb mértékben hasznavehetlenek az észszerű s jövedelmező gazdaságra nézve. A gazda tartson lehetőleg mindent szeme alatt. Az ur szeme meghizlalja az ökröt.

VI. Jó telekkönyvek felállítása.

Jól rendezett telekkönyvben néhány perc alatt tájékozhatjuk magunkat arra nézve mije van a birtokosnak. Ott hol ilyen telekkönyvek vannak, a gyors és olcsó hitel otthonos, enélkül pedig az olcsó hitel lehetetlen. Miért is a gazdaság érdekében, mely az uzsora nyomása alatt közel áll teljes romlásához, legmelegebben ajánlandó a jó egyszerű telekkönyvek gyors behozatala.

VII. A közlekedési eszközök szaporítása országutak és vízi csatornák által.

Az országutak már annyiból is fontosak, hogy nélkülök a vasutak csak csontvázak hus nélkül. A vízi csatornák jótékony befolyással vannak minden élő lény egészségére és az ország termékenységére. A teherszállítás ezeken csak $\frac{1}{10}$ rész annyiba kerül mint a többi utakon.

Az országutak Magyarországnak sok pénzébe kerülnek és az eredmény igen csekély. Az orvoslás pedig igen könnyű. Ezen része a közmunkáknak helyeztessék minden egyes vidéken azoknak parancsa alá, kiknek legtöbb érdekek van jó országutak létezésében. Minden megyében alakittassanak több utbizottságok a vagyonosabb földesurakból, kiknek jószágain az országut keresztül megy. Az uti hálózat a közlekedési miniszterium által dolgoztatik ki az illető uti bizottságokkal egyetértőleg. A bizottsági tagság legyen fizetetlen tiszteletbeli hivatal.

VIII. Erdők szaporítása.

Magyarország szerfelett sok mezei talajjal bir, azért nem győzi azt mind szántóföld gyanánt művelni. Czélszerű tehát, hogy a kevésbbé jó minőségű föld. a távolesó telkek erdővel ültetessenek be. Ennek sok előnye van: először biztos kamatot hoz a föld által képviselt tőke, munka nélkül évről évre szaporodik a fa. Ott hol az erdők kiirtvák az éghajlat nagyon szabályszerűtlen, gyakoriak a felhőszakadások, a hőség tartós minden esőzés nélkül, ennek folytán mostoha aratás, váratlan fagyok. Az erdőknek roppant a befolyása a vidék egészségi állapotára, a levelek a fának az a mi embernek a tüdő, beszívják magukba a légben létező gerjes elemeket, melyek azonban a fáknak kedvezők és kipárologatnak embernek és állatnak egészséget hozó gázokat, lehütik a szerfeletti hőséget és száraz időben gyakori harmatot idéznek elő, mely a szántóföldeknél az eső hiányát pótolja. Erdős vidékeken az éghajlat általánosan egészséges és rendszeres. Járvány idején a nép menekül előle házaiból falujából az erdőbe házi állatait is magával hozva s ott marad míg a járvány meg nem szűn. Ez a segély biztos.

IX. Reform a vasipar körül.

A kitűnő magyar nyersvas kivándorol minden irányban a külföldre, s ott feldolgoztatván más alakban visszajön; az ilyen gazdálkodási eljárást kritizálni felesleges, a tény magától kiált az égbe. Ismerek egy vasöntödét felső Magyarországon, mely pártfogás alatt állott; munka hiányában egy izben szert tudott tenni még egészen jó vasuti sinekre, ezeket beolvasztotta mint régi vasat és újra sineket gyártott belőle. Hat hónapig bámultam ezt az iparos eljárást. Közel hozzá pedig létezik egy vasuti állomás, melytől évenként csak Stajerországba 300.000 mázsa nyers vas szállítatik. E vastermő vidékből tömegesen

jár a nép messze földre munkát keresni mivel otthon nem talál, elfecsérti utazással idejét s életerejét, mialatt a nyersvas feldolgozásában az emberek százezreit lehetne hasznosan foglalkoztatni az országban, s milliói a forintoknak otthon maradnának a helyett hogy most vas árucikkekért külföldre vándorolnak.

Végül egy komoly megjegyzés : miszerint a magyar államférfiak politikai okokból is arra érezhetnék magukat unszolva hogy a mezőgazdasági néposztályt emeljék, mert az foglalja magába a magyar polgárok és adófizetők legtetemesb részét. Bármely állam alapos tömörülésére nélkülözhetlen egy erős fentartó (conservatív) párt a társadalomnak különféle osztályai-ból képezve. A mezőgazdasági hivatást kivéve, minden más inkább mozgalmas, ingatag elemet képez, mit maga a hivatás magával hoz. A gazda ellenben az egész éven át földjéhez van kötve, sem ideje se kedve gyors változásokhoz. Politikával nem sokat gondol, azt azokra hagyja kiket arra kiszemelt, ő maga ragaszkodik ahoz a mi fenáll, megveti lábát ama szilárd talaján a földnek melynek létét köszöni s mely majdan magába zárja testét, melyet bensőleg ismer, mely őt magát és hazája népét táplálja; tapasztalásból tudja hogy a mi szilárd és tartós akar lenni, az csak lassan mehet előre s azért a már létezőt is magasra becsüli.

Az e szerény cikkben felhozott észrevételek és okfők ugy hiszem elegendők arra hogy a nemzet gondolkodó részét az ajánlott reformok és javítások után való törekvésre buzdítsák. Azért vagyok bátor e futólag szerkesztett körrajzot melyel csak irányt akartam jelezni a javításoknak, az ország hatalmasai, a magyar értelmiség és minden belátó érdekeltek elé terjeszteni.

10 1878

et is.

Könyv
at. Legre
nyomas és

K. III

2002

